

**Joint co-operation strategy
on climate change and security in
the Shar/Šara Mountains and
Korab Massif Area**

Ky publikim është përgatitur në kuadër të projektit të financuar jashtë-buxhetor të Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE). "[Forcimi i përgjigjeve ndaj rreziqeve të sigurisë nga ndryshimet klimatike në Evropën Juglindore, Evropën Lindore, Kaukazin e Jugut dhe Azinë Qendrore](#)" (Projekti numër: 1102151).

Financuar nga: Andorra, Austria, Republika Çeke, Finlanda, Franca, Gjermania, Italia, Japonia, Lihtenshtajni, Luksemburgu, Norvegjia, Polonia, Suedia, Shtetet e Bashkuara të Amerikës.

Citim i sugjeruar

OSBE dhe adelphi. Strategjia e përbashkët e bashkëpunimit për ndryshimet klimatike dhe sigurinë në Malin Sharr dhe në zonën e Masivit të Korabit. Berlin: adelphi; Vjenë: OSBE, 2023.

Shënim ligjor

Botuesit: Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE)

Wallnerstrasse 6
1010 Vjenë, Austri
+43 1 514 360
pm@osce.org
<http://www.osce.org>
adelphi research gemeinnützige GmbH
Alt-Moabit 91
10559 Berlin, Gjermani
+49 (030) 8900068-0
office@adelphi.de
www.adelphi.de

Menaxhues të projektit: Esra Buttanri, Patricia Albrecht dhe Kateryna Robul (OSCE)

Lehtësues: Beatrice Mosello, Alina Viehoff, Pia van Ackern, Adrian Foong dhe Lukas Rüttinger (adelphi)

Rishikues: Esra Buttanri, Frosina Pandurska-Dramikjanin, Daniel Bogner dhe Nikolla Nikollov

Fotografi: Imazhi i kopertinës: OSCE/Shila Bandilli

Statusi: Maj 2023

Mohim përgjegjësie

Përmbajtja e këtij botimi pasqyron opinionet, gjetjet, interpretimet dhe konkluzionet e autorëve dhe kontribuesve dhe nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet ose ndonjë qëndrim zyrtar të Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE), donatorëve të saj dhe/ose shtetet e saj pjesëmarrëse. Megjithëse është treguar kujdesi maksimal në përgatitjen e publikimit, OSBE-ja nuk pranon asnjë përgjegjësi për saktësinë ose plotësinë e çdo informacioni, udhëzimi, këshille të dhënë në të, ose për shtypje të gabuara.

Emërtimet e përdorura dhe prezantimi i materialit në këtë publikim nuk përbëjnë ose nënkuptojnë shprehjen e ndonjë mendimi nga ana e OSBE-së në lidhje me statusin ligjor të çdo vendi, territori, qyteti ose zone, të ndonjë autoriteti në të, ose në lidhje me përcaktimin e cilindo kufi ose kufizim. Asnjë pretendim nuk mund të bëhet kundër OSBE-së në lidhje me pasojat e mundshme nga mbështetja në informacionin ose konkluzionet e përfshira në këtë publikim.

Përmbajtja

1. Hyrje	1
1.1 Sfondi i projektit	2
1.2 Strategjia dhe metodologjia	2
1.3 Qëllimi dhe përmbajtja	4
2. Prioritetet për bashkëpunim	5
2.1 Prerja dhe gjuetia e paligjshme	5
2.2 Menaxhimi i zjarrit	6
2.3 Jetesa lokale dhe trashëgimia kulturore	7
2.4 Turizëm i qëndrueshëm	8
2.5 Ruajtja e natyrës dhe menaxhimi i kullotave	9
2.6 Menaxhimi i mbetjeve dhe ujërave dhe ndërtimi	11
3. Përmirësimi i formateve të bashkëpunimit ndërmjet palëve të interesit	12
4. Plani i zbatimit	14
4.1 Projekti: Mbështetja e bashkëpunimit ndërmjet autoriteteve të parkut dhe organeve zbatuese për parandalimin e prerjeve të paligjshme, gjuetisë ilegale dhe kontrabandës së kafshëve të egra	15
4.2 Projekti: Zonat e mbrojtura rezistente ndaj zjarrit: Sharrri dhe zona e masivit të Korabit	16
4.3 Projekti: Ura të punuara me dorë në Malin Sharr dhe zonën e Masivit të Korabit	17
4.4 Projekti: Inkubatori kulturor – BLOOM	18
4.5 Projekti: Promovimi digjital i turizmit në zonat e mbrojtura	19
4.6 Projekti: Na vizitoni dhe njihni vlerat tona	20
4.7 Projekti: Ruajtja e përbashkët e specieve shtazore endemike dhe të rrezikuara në zonën e Malit Sharr dhe Masivit të Korabit	21
4.8 Projekti: Promovimi i parimit dhe praktikës së përbashkët për mbetje ZERO në 4 zonat e mbrojtura	22

STRATEGJIA E PËRBASHKËT PËR BASHKËPUNIM

mbi ndryshimet klimatike dhe sigurinë në
Malin Sharr dhe në zonën e Masivit të Korabit

Mirënjohjet

Dëshirojmë të falënderojmë të gjithë palët e interesuara që morën pjesë në punëtorinë “Ndryshimet klimatike dhe siguria në Malin Sharr dhe në zonën e Masivit të Korabit: Zhvillimi i një strategjie të përbashkët bashkëpunimi/përshtatjeje dhe planit të zbatimit” (2-3 nëntor 2022 në Hotel Radika , Mavrovë) për kontributet e tyre të çmuara të cilat e kanë informuar këtë dokument strategjik. Falenderojmë veçanërisht Afrodita Fetahun, Albena Hana, Albert Flores Herrera, Armir Ziba, Bilall Sejrani, Daniel Bogner, Elena Swartz, Elton Qendro, Fadil Bajraktar, Faruk Dermaku, Fatmir Zylfijaj, Frosina Pandurska-Dramikjanin, Giovannino Di Persio, Hisen Xhemaili, Jeton Lika, Kristina Jovanova, Mariana Roibu, Meghan McCormack, Mjellma Hapçiu-Alijaj, Nikolla Nikollov, Selim Selimovski, Senad Shajkovci, Shila Bandilli, Sofian Jaupaj, Suad Salliq, Teodora Obradović Grnçarovska dhe Vlatko Trpeski për koordinimin, lehtësimin, kontributin ekspert dhe mbështetjen në organizimin e seminarit.

1. Hyrje

Mali Sharr dhe Masivi i Korabit janë një pikë e nxehtë biodiversiteti me vlera të jashtëzakonshme natyrore. E përbërë nga katër zona të mbrojtura (d.m.th., Korab-Koritnik, Mavrovë, Mali Sharr dhe Sharri), kjo zonë ka një mbulesë prej më shumë se 240.000 ha, duke e bërë atë një nga zonat më të mëdha të mbrojtura në Evropë (shih Figurën 2). Burimet natyrore në zonë ofrojnë mundësi ekonomike për komunitetet lokale, dhe për këtë arsye janë të rëndësishme për ruajtjen e sigurisë dhe mirëqenies së jetesës rurale.

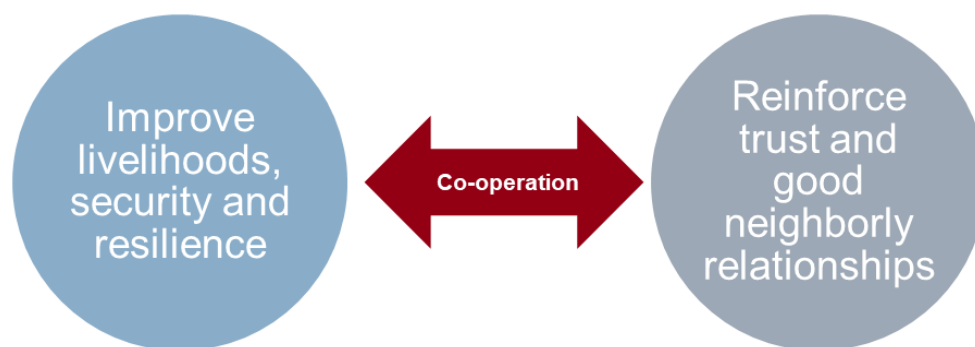
Ndryshimet klimatike përbëjnë një kërcënim për vlerat natyrore dhe ekonomike të Malit Sharr dhe të Masivit të Korabit. Kombinuar me aktivitetet e paqëndrueshme dhe të paligjshme njerëzore, ndikimet e ndryshimeve klimatike kërcënojnë biodiversitetin e pasur të zonës dhe sektorët kryesorë ekonomikë, të cilët të gjithë do të ndikojnë në jetesën dhe do të ushqehen me rreziqet e sigurisë me të cilat përballen komunitetet lokale. Duke pasur parasysh ndërlidhjen e zonës, këto rreziqe sigurie ka shumë të ngjarë të ndahen në të katër zonat e mbrojtura.¹

Bashkëpunimi i përforcuar dhe i synuar midis menaxhimit të zonave të mbrojtura dhe komuniteteve të tyre është si rrjedhim i një rëndësie të madhe pasi ofron mundësi për të trajtuar këto rreziqe në një mënyrë gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme. Nga njëra anë, aktivitetet e bashkëpunimit do të shërbenin për të përmirësuar jetesën, sigurinë dhe qëndrueshmërinë e komuniteteve në zonat e mbrojtura në kontekstin e një klime në ndryshim. Nga ana tjetër, ato do të përforconin besimin dhe marrëdhëniet e mira fqinjësore në zonë (shih Figurën 1).²

¹ Për më shumë informacion, shihni Rüttinger et al. 2021: <https://www.osce.org/secretariat/484148>

² Për më shumë informacion, shihni van Ackern et al. 2023: <https://www.osce.org/oceea/539354>

Figura 1: Qëllimi i bashkëpunimit për adresimin e rreziqeve të sigurisë që lidhen me klimën.

© adelphi

1.1 Sfondi i projektit

Ky dokument propozon një strategji të përbashkët bashkëpunimi për të adresuar rreziqet e sigurisë të lidhura me klimën në Malin Sharr dhe në zonën e Masivit të Korabit. Është një produkt i projektit ekstrabuxhetor *Forcimi i përgjigjeve ndaj rreziqeve të sigurisë nga ndryshimet klimatike në Evropën Juglindore, Evropën Lindore, Kaukazin e Jugut dhe Azinë Qendrore (#1102151)*, të zbatuar nga Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE), në partneritet me institutin adelphi me qendër në Berlin.³

Projekti synon të:

1. Rritjen e të kuptuarit se si ndikojnë rreziqet e sigurisë të lidhura me klimën në Evropën Juglindore, Kaukazin e Jugut, Azinë Qendrore dhe Evropën Lindore.
2. Rritjen e bashkëpunimit ndërmjet palëve rajonale të interesit për të trajtuar së bashku rreziqet e sigurisë që lidhen me klimën.
3. Rritjen e ndërgjegjësimit dhe kapaciteteve për një qasje të integruar për ndryshimet klimatike dhe sigurinë midis palëve kryesore të interesit.

Mali Sharr dhe Zona e Masivit të Korabit, e përbërë nga katër zonat e mbrojtura (1) **Korab-Koritnik**, (2) **Mavrovë**, (3) **Mali Sharr**, dhe (4) **Sharri**, është rajoni qendror i fokusit në Evropën Juglindore në kuadër të projektit dhe për këtë strategji.

1.2 Strategjia dhe metodologjia

Objektivi kryesor i strategjisë së përbashkët të bashkëpunimit është të forcojë bashkëpunimin ndërmjet zonave të mbrojtura në Malin Sharr dhe në zonën e Masivit të Korabit për të trajtuar rreziqet e sigurisë që lidhen me klimën. Për zhvillimin e kësaj strategjie, u zhvilluan aktivitetet e mëposhtme:

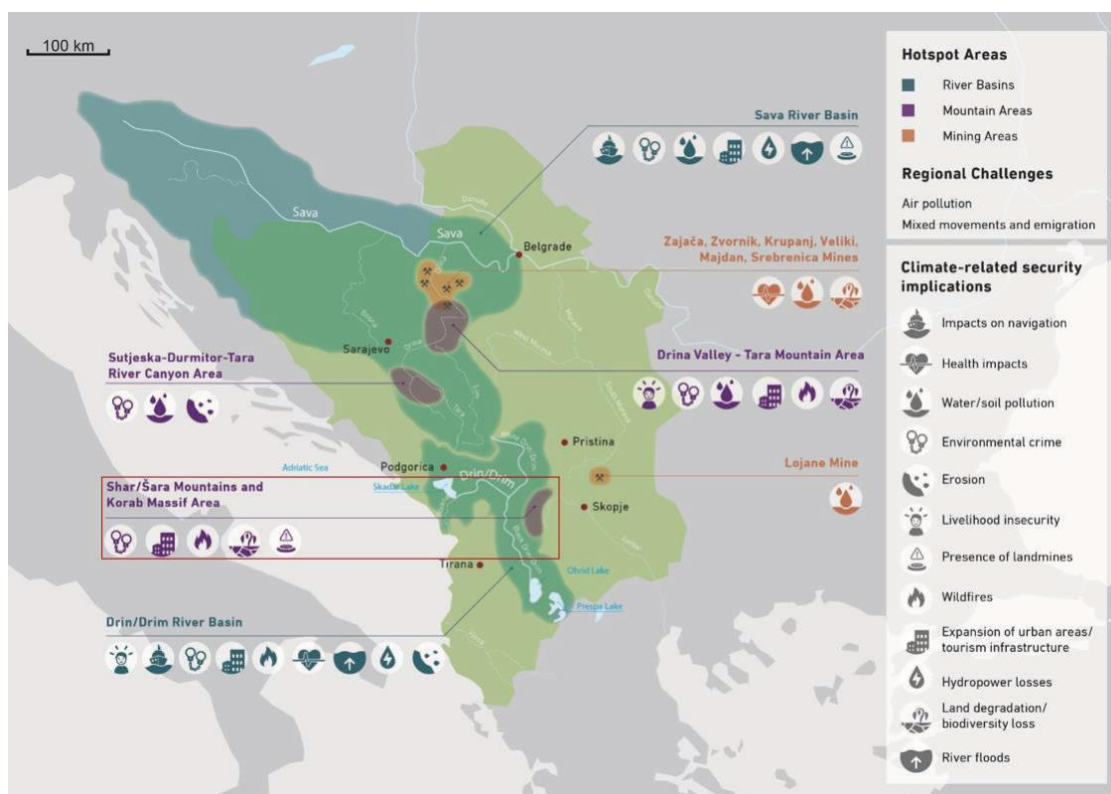
1. Strategjia bazohet kryesisht në rezultatin e seminarit “Ndryshimet klimatike dhe siguria në Malin Sharr dhe në zonën e Masivit të Korabit: “Zhvillimi i një strategjie të përbashkët bashkëpunimi/përshtatjeje dhe të planit të zbatimit” e cila u organizua nga OSBE në partneritet me adelphi dhe u zhvillua më 2-3 nëntor 2022 në Mavrovë. Në punëtori morën pjesë përfaqësues të ministrive përkatëse, autoriteteve përkatëse të menaxhimit të parqeve, komunave dhe Organizatave lokale të Shoqërisë Civile (OSHC), si dhe ekspertë nga rajoni, partnerë ndërkombëtarë dhe operatorë në terren të OSBE-së në Evropën Juglindore. Pjesëmarrësit i dhanë përparësi temave për bashkëpunim, identifikuan dhe zhvilluan koncepte projekti për masat e përbashkëta të reduktimit të rrezikut në sinergji me nisma të tjera lokale,

³ Për më shumë informacion mbi projektin, shihni: <https://www.osce.org/node/521965>.

rajonale dhe ndërkombëtare dhe eksploran se si të forcohet bashkëpunimi midis katër zonave të mbrojtura.⁴

2. Pjesëmarrësit e seminarit u informuan paraprakisht në bazë të gjetjeve nga studimi i fushëveprimit “Bashkëpunimi në Malin Sharr dhe zonën e Masivit të Korabit: Studimi i fushëveprimit për adresimin e sfidave të përbashkëta të sigurisë të lidhura me klimën dhe forcimin e qëndrueshmërisë”, i cili mbështetet shumë në njohuritë nga konsultimet e palëve të interesuara që përfshinin vizita në terren, takime në internet dhe intervista. Gjatë seminarit, pjesëmarrësit vërtetuan dhe rafinuan fushat për bashkëpunim të identifikuar në studim.
3. Studimi i fushëveprimit, nga ana tjetër, u bazua në gjetjet e raportit të OSBE-adelphi 2021 “Vlerësimi rajonal për Evropën Juglindore: Implikimet e sigurisë të ndryshimeve klimatike” si dhe konsultimet vijuese të palëve të interesuara të kryera në vitet 2021-2022, të cilat identifikuan Malin Sharr dhe Masivin e Korabit si një pikë të nxehtë prioritare për bashkëpunim në Evropën Juglindore (shih Figurën 1).

Figura 1: Pikat e nxehta të sigurisë klimatike të identifikuar në vlerësimin rajonal të OSBE-adelphi 2021 për Evropën Juglindore.

Shënim: Zona e nxehtë prioritare e Malit Sharr dhe e Masivit të Korabit është e përshtatur me ngjyrë të kuqe. © adelphi

⁴ Nga ky koleksion idesh, u zgjodhën më premtueset dhe u zhvilluan më tej si koncepte të mundshme të projektit pilot.

1.3 Qëllimi dhe përmbajtja

Objektivi kryesor i kësaj strategjie të përbashkët bashkëpunimi është forcimi i bashkëpunimit ndërmjet katër zonave të mbrojtura (1) **Korab-Koritnik**, (2) **Mavrovë**, (3) **Mali Sharr** dhe (4) **Sharri** për të adresuar rreziqet e lidhura me sigurinë klimatike. Strategjia përbëhet nga tre pjesë kryesore:

Së pari, ai **përshkruan prioritetet për bashkëpunim** në:

- Prerja dhe gjuetia e paligjshme
- Menaxhimi i zjarrit
- Jetesa lokale dhe trashëgimia kulturore
- Turizëm i qëndrueshëm
- Ruajtja e natyrës dhe menaxhimi i kullotave
- Mbetjet, menaxhimi i ujit dhe ndërtimi

Së dyti, ai paraqet mënyra **për të forcuar bashkëpunimin midis katër zonave të mbrojtura**.

Së treti, ai përfshin një **plan zbatimi** në formën e tetë koncepteve fillestare të përbashkëta të projektit që përfshijnë palët e interesit në zonat e ndryshme të mbrojtura. Këto shërbejnë si pikënisje për zhvillimin e veprimeve konkrete më specifike dhe për zbatimin e aktiviteteve pilot.

2. Prioritetet për bashkëpunim

Temat e mëposhtme janë identifikuar si prioritete për adresimin e rreziqeve të sigurisë të lidhura me klimën nëpërmjet përmirësimit të bashkëpunimit ndërmjet zonave të mbrojtura të Korab-Koritnik, Mavrovë, Mali Sharr dhe të Sharrit.

2.1 Prerja dhe gjuetia e paligjshme

Shpyllëzimi dhe prerja e paligjshme prek të katër zonat e mbrojtura. Këto janë të nxitura kryesisht nga grupet dhe rrjetet e organizuara kriminale, si dhe nga praktikat e paqëndrueshme të prerjeve të pyjeve, të nxitura nga kushtet e vështira socio-ekonomike të popullsisë rurale. Të katër zonat e mbrojtura janë gjithashtu të prekura nga gjuetia e pakontrolluar. Këto sfida i shtohen ndikimeve të ndryshimeve klimatike për të kërcënuar biodiversitetin dhe sigurinë e jetesës.

Mundësitë për bashkëpunim për të trajtuar së bashku këto sfida përfshijnë:

- Vlerësimi i sistemeve aktuale institucionale dhe ligjore për të identifikuar dhe adresuar zbrazëtitë rregullatore, dhe ku zbatimi i ligjit do të duhej të harmonizohej dhe përmirësohej;
- Intensifikimi i bashkëpunimit ndërmjet menaxhimit të parkut dhe policisë në ndjekjen penale të aktiviteteve të paligjshme (p.sh. për parandalimin e kontrabandës), duke përfshirë rritjen e kapaciteteve teknike për të penguar, zbuluar dhe ndjekur penalisht përmes trajnimeve të përbashkëta;
- Shkëmbimi i informacionit dhe praktikave më të mira se si të trajtohet prerja dhe gjuetia e paligjshme, si dhe çështjet e ndërlidhura, duke përfshirë:
  - Shkëmbimi i të dhënave dhe statistikave për llojet dhe numrin e specieve të kafshëve dhe bimëve në parqe dhe zhvillimi i një regjistrimi të specieve të mbrojtura drejt krijimit të një bazë dhe inventarit të përbashkët, duke u mbështetur në atë që është bërë tashmë në kuadrin e iniciativave ekzistuese të mbrojtjes;⁵
  - Shkëmbimi i informacionit dhe praktikave më të mira ndërmjet autoriteteve të parkut, p.sh. për trajtimin e korrupsionit në përdorimin e tokës, ndërtimit, shfrytëzimit të burimeve natyrore, etj. në zonat e mbrojtura;
- Lidhja me projekte të tjera që mbështesin autoritetet në përpjekjet e tyre për të trajtuar prerjet dhe gjuetinë e paligjshme, p.sh. nëpërmjet aktiviteteve të tilla si ngritja e sistemeve të monitorimit të teknologjisë së lartë;⁶
- Promovimi i burimeve alternative të energjisë në zonat urbane dhe fushore që rrethojnë zonat e mbrojtura, duke përfshirë sistemet fotovoltaike ose fermat me erë për të zëvendësuar dru zjarri.

🔗 Gjeni konceptin përkatës të projektit [“Mbështetja e bashkëpunimit ndërmjet autoriteteve të parkut dhe organeve zbatuese në parandalimin e prerjeve të paligjshme, gjuetisë ilegale dhe kontrabandës së kafshëve të egra”](#) në Planin e zbatimit.

⁵ Për shembull, Programi Mjedisor i Kombeve të Bashkuara (UNEP) po zbaton projektin “Arritja e ruajtjes së biodiversitetit përmes krijimit dhe menaxhimit efektiv të Zonave të mbrojtura dhe përfshirjes së biodiversitetit në planifikimin e përdorimit të tokës”, me fokus në Malin Sharr, mes zonave të tjera. Projekti synon të mbështesë zgjerimin e zonave të mbrojtura dhe menaxhimin efektiv të përpjekjeve për ruajtjen e biodiversitetit. Si pjesë e aktiviteteve të saj drejt zgjerimit të rrjetit të zonave të mbrojtura, ajo ka përgatitur një studim vlerësues për Malin Sharr, ka hartuar listat e kuqe për zvarranikët dhe amfibët dhe një listë prioritare për bimët vaskulare. Për më shumë informacion, shihni: <https://www.unep.org/regions/europe/our-projects/leveling-national-biodiversity-conservation-north-macedonia>.

⁶ Për shembull, Global Conservation po financon dhe zbaton projektin “Mbrojtja e zemrës së Ballkanit”, i cili synon të rrisë mbrojtjen e mjedisit në Malin Sharr, p.sh. duke ofruar pajisje dhe trajnime kapaciteteve për patrullim. Për më shumë informacion, shihni: <https://globalconservation.org/projects/shar-mountains-national-park/>. Përveç kësaj, programi i Trustit natyror të Prespës dhe Ohrit (PONT), në bashkëpunim me Fondacionin Shqiptar të zhvillimit të kapaciteteve lokale (ALCDF), synon të punojë për të zyrtarizuar grupet dhe aktivitetet e përbashkëta të patrullimit dhe të krijojë një rrjet mbikëqyrjeje për të përmirësuar monitorimin në këto zona të mbrojtura të zgjedhura. Për më shumë informacion, shihni: <https://www.pont.org/programme/>.

2.2 Menaxhimi i zjarrit

Të katër zonat e mbrojtura janë të kërcënuara nga zjarret, shumë prej të cilave janë shkaktuar nga aktivitetet njerëzore. Temperaturat më të larta dhe rritja e kushteve të thata që vijnë nga ndryshimet klimatike rrisin rrezikun e zjarreve në pyje. Kjo, nga ana tjetër, kontribuon në shkatërrimin e zhytësve të karbonit dhe lëshon sasi të mëdha të CO₂ në atmosferë, duke përkeqësuar ngrohjen globale.

Mundësitë për bashkëpunim për të trajtuar së bashku këto sfida përfshijnë:

- Shkëmbimi i njohurive dhe ndërgjegjësimi i popullatës për zjarret në pyje dhe mënyrën e parandalimit të tyre, duke përfshirë:
  - përmirësimi i menaxhimit të lëndëve djegëse në nivel amvisënor dhe komunitet;
  - djegia e përcaktuar e mbetjeve të kullotave dhe kulturave bujqësore;
- Mbështetja e ndërtimit të kapaciteteve për menaxhimin e zjarrit të peizazhit në të katër zonat e mbrojtura, duke eksploruar sinergjitë me përpjekjet ekzistuese, të tilla si ato në kuadrin e programit të Menaxhimit të zjarrit të peizazhit në Ballkanin Perëndimor (MZPBP)⁷ dhe angazhimin rajonal të Qendrës globale të monitorimit të zjarrit (QGMZ);⁸
- Zhvillimi i kapaciteteve të menaxhimit të zjarrit të peizazhit të bazuar në komunitet;
- Sigurimi i autoriteteve kompetente me automjete, pajisje dhe trajnim të duhur për luftimin e zjarreve në pyje;
- Adresimi i ndikimit të prerjeve të paligjshme në shfaqjen e zjarreve në pyje, që përfshin trajtimin e çështjeve të mëposhtme:
  - përdorimi i zjarrvënies në zonat pyjore që nuk janë caktuar për prerje për të siguruar dru të lirë nga zonat e djegura;
  - përdorimi i zjarrvënies për të 'fshehur' pemë, trungje dhe zona pyjore të prera ilegalisht;
  - përdorimi i zjarrvënies për të devijuar burimet e menaxhimit të pyjeve dhe zjarrit për shuarjen e zjarrit në një zonë, gjë që mundëson prerje të paligjshme në zona të tjera.

 Gjeni konceptin përkatës të projektit "[Zonat e mbrojtura rezistente ndaj zjarrit: Mali Sharr dhe zona e Masivit të Korabit](#)" në Planin e zbatimit.

⁷ Programi synon të lehtësojë bashkëpunimin gjithëpërfshirës, ndër-rajonal dhe shkëmbimin e njohurive për të forcuar kapacitetet për menaxhimin e zjarrit të peizazhit (MZP) në rajon, duke kontribuar në krijimin e rrjeteve të forta dhe plotësisht funksionale lokale dhe rajonale për MZP, duke kryer politika me shumë palë të interesuara. dialogu, nxitja e bashkëpunimit më të mirë dhe forcimi i kapaciteteve në rajon. Faza e saj e parë 3-vjeçare filloi në vitin 2022 dhe financohet nga Agjencia Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim (SDC) dhe zbatohet nga Qendra rajonale e monitorimit të zjarrit (QRMZ) dhe agjencia rajonale ekzekutive Farmahem në Shkup, me mbështetje të mbështetur nga Qendra globale e monitorimit të zjarrit (QGMZ) dhe Helvetas Swiss Intercoperation. Për më shumë informacion, shihni: <https://www.eda.admin.ch/deza/en/home/themes-sdc/climate-change/forest-land-use.html/content/dezapjects/SDC/en/2019/7F10341/phase1?oldPagePath=/content/deza/en/home/themen/klimawandel/wald-und-landnutzung.html>.

⁸ QGMZ ka mbështetur zhvillimin e aftësive të menaxhimit të zjarrit të peizazhit në Evropën Juglindore që nga viti 2004 përmes krijimit të QRMZ dhe Rrjetit rajonal të zjarrit në natyrat e Evropës Juglindore dhe Kaukazit Jugor, shih: https://gfmcc.org/globalnetworks/seeurope/SEEurope_1.html

2.3 Jetesa lokale dhe trashëgimia kulturore

Popullsia lokale është kryesisht e varur nga bujqësia dhe blegtoria si burimet kryesore të jetesës. Megjithatë, këta sektorë kërcënohen nga migrimi i jashtëm rural dhe braktisja e mëvonshme e praktikave tradicionale të përdorimit të tokës që kanë qenë thelbësore në ruajtjen e biodiversitetit të peizazheve të hapura. Ndryshimet klimatike e shtrëngojnë më tej sektorin bujqësor dhe mjetet e lidhura me të. Sidomos gratë mbajnë peshën kryesore të këtyre ndikimeve. Për shembull, një numër i madh i të rinjve të papunë në rajon janë gra dhe pjesëmarrja e grave në proceset vendimmarrëse mbetet e kufizuar.

Mundësitë për bashkëpunim për të trajtuar së bashku këto sfida përfshijnë:

- Bashkëpunim rajonal për certifikimin e produkteve organike, në mënyrë ideale nëpërmjet aktiviteteve të kryera me menaxhimin e parkqeve, p.sh. seminare të përbashkëta të nxjerra nga përvojat ekzistuese të certifikimit si ato të kryera në [komunën e Istogut në bashkëpunim me shoqatën Organika në sektorin e bletarisë](#);
- Krijimi i një marke të përbashkët për produktet vendase nga katër zonat e mbrojtura (p.sh. djathi i prodhuar në vend), duke theksuar origjinën e tyre gjeografike; duke përdorur mundësitë e ofruara nga panairët rajonale dhe lokale për të prezantuar dhe promovuar produktet dhe për të ekspozuar vlerat kulturore dhe natyrore të rajonit, duke nxitur në këtë mënyrë edhe rjetëzimin midis prodhuesve vendas;
- Krijimi i kooperativave të prodhuesve vendas dhe mbështetja e bizneseve familjare me trajnime dhe pajisje për përpunimin dytësor të produkteve pyjore të egra ose të kultivuara si boronica, bimët mjekësore dhe kërpudhat, të ngjashme me punën e [Agricultural Cooperative Red Gold⁹ se Nismën e CARE për zhvillimin e kooperativave të reja bujqësore¹⁰](#)
- Promovimi i rritjes së ndërgjegjësimit, trajnimit dhe standardizimit të praktikave për grumbullimin e produkteve të egra pyjore, në veçanti të bimëve mjekësore, duke përfshirë:
  - komponentë edukativë në lidhje me mbledhjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të bimëve;
  - krijimin e standardeve ose certifikimit për të shmangur praktikën e paqëndrueshme të mbledhjes dhe aktivitetet e paligjshme në të katër zonat e mbrojtura;
- Mbështetja e transferimit të njohurive për prodhimin e djathit dhe përmirësimi i kushteve të blegtorisë (për shembull nëpërmjet subvencioneve vendase ose ndërkombëtare), p.sh. në kuadër të mbështetjes së programit IPARD të BE-së;¹¹
- Promovimi i agroturizmit duke u fokusuar në jetesën lokale dhe trashëgiminë kulturore, duke përfshirë:
  - Përpilimi i një inventarizimi të monumenteve dhe vlerave kulturore në të katër zonat e mbrojtura;
  - Trajnimi i guidave lokale për trashëgiminë kulturore lokale;
  - Paketimi dhe ofrimi i eksperiencave kulturore për turistët, p.sh. zgjedhjen dhe mësimin me guida malore dhe edukimin mbi praktikën tradicionale dhe trashëgiminë kulturore;
  - Kategorizimi dhe promovimi i shtëpive të pritjes që ofrojnë ambient dhe ushqim tradicional;

⁹ Kooperativa Bujqësore Ari i Kuq (Agricultural Cooperative Red Gold) miraton metoda inovative dhe të qëndrueshme për rritjen e manave. Ai u krijua si pjesë e projektit që fokusohet në Zhvillimin ekonomik rural të qëndrueshëm dhe gjithëpërfshirës (SIREd) të zbatuar nga CARITAS Zvicër ndërmjet viteve 2020 dhe 2023. Për më shumë informacion rreth projektit, shihni: <https://www.entwicklung.at/en/projects/detail-en/sustainable-and-inclusive-rural-economic-development-sired-kosovo>.

¹⁰ Projekti i CARE "Mbështetje për zhvillimin e kooperativave bujqësore në Maqedoninë e Veriut" synon të krijojë kooperativa si një model të qëndrueshëm biznesi për zhvillimin e bujqësisë duke përmirësuar mundësitë e të ardhurave të fermerëve përmes bashkimit të burimeve për efikasitet më të madh dhe duke kontribuar në rivitalizimin ekonomik të sektorit të bujqësisë. Për më shumë informacion, shihni: <https://care-balkan.org/care-project-support-to-development-of-agricultural-cooperatives-in-northern-macedonia-marked-the-international-day-of-cooperatives/>

¹¹ "Instrumenti për asistencën e para-aderimit për zhvillimin rural" (IPARD) i BE-së u ofron përfituesve në procesin e anëtarësimit në BE ndihmë financiare dhe teknike për të përmirësuar qëndrueshmërinë e sektorëve bujqësor dhe zonave rurale dhe përafrimin e politikave me politikën e përbashkët bujqësore të BE-së. Për më shumë informacion, shihni: https://agriculture.ec.europa.eu/international/international-cooperation/enlargement/pre-accession-assistance/overview_en.

- Eksplorimi i sinergjive me iniciativat ekzistuese të zhvillimit rural, p.sh. [Projekti EDRA II](#)¹² për të siguruar që të gjitha aktivitetet e kryera në rajon për të rritur punësimin dhe të ardhurat të plotësojnë, në vend që të dyfishojnë, njëra-tjetrën.

🔗 Gjeni konceptet përkatëse të projektit “[Ura të punuara me dorë nëpër Malin Sharr dhe zonën e Masivit të Korabit](#)” dhe “[Inkubatori kulturor – BLOOM](#)” në Planin e zbatimit.

2.4 Turizëm i qëndrueshëm

Për shkak të pasurisë gjeologjike dhe natyrore të rajonit, turizmi po bëhet një sektor gjithnjë e më i rëndësishëm për zhvillimin e tij ekonomik. Megjithatë, turizmi i paqëndrueshëm mund të kërcënojë edhe mjedisin e katër zonave të mbrojtura. Për më tepër, ndikimet e ndryshimeve klimatike mund të ndikojnë në sektorin e turizmit dhe veçanërisht aktivitetet dimërore në zonat malore. Kjo mund të çojë në migrim të mëtejshëm dhe braktisje të praktikave tradicionale të përdorimit të tokës, t'i shtyjë komunitetet lokale drejt praktikave të paqëndrueshme të jetesës dhe tkurrjen e të ardhurave dhe kapaciteteve të bashkive lokale për të ofruar infrastrukturë të përshtatshme.

Mundësitë për bashkëpunim për të trajtuar së bashku këto sfida përfshijnë:

- Ofrimi i granteve të vogla të pakthyeshme për projektet e gjenerimit të të ardhurave për bizneset e vogla dhe shërbimet në zonat rurale;
- Krijimi i zyrave turistike në çdo zonë të mbrojtur, të cilat janë të gjitha të lidhura me njëra-tjetrën, në mënyrë që të shkëmbejnë informacionin përkatës (p.sh. për mbërritjet e turistëve, kushtet meteorologjike, etj.) në kohë reale;
- Krijimi i një faqe interneti që ofron informacion turistik për të katër zonat e mbrojtura, duke përfshirë:
  - informacion mbi shtigjet dhe hartat për shëtitje dhe çiklizëm nëpër katër zonat e mbrojtura, të ngjashme me [Shtigu i lartë Scardus](#);¹³
  - një hapësirë online për marketingun e produkteve, shërbimeve lokale (përfshirë akomodimin) dhe ngjarjet;
  - mbështetje për aksesin digjital dhe shkrim-leximin e prodhuesve dhe bizneseve;
  - shpërndarjen e lajmeve dhe informacioneve të tjera relevante;
- Krijimi i shërbimeve të përbashkëta të urgjencës për turistët në të katër zonat e mbrojtura, si një 'buton SOS' i cili dërgon koordinatat e dërguesit në zyrën përkatëse të turizmit kur është në rrezik;
- Organizimi i panairove apo festivaleve rajonale me rotacion për të promovuar produktet vendore, të ngjashme me ato [Festivali i Dibrës](#);¹⁴
- Organizimi i takimeve dhe seminareve për përfaqësuesit e turizmit dhe bizneset dhe ministrinë përkatëse në të katër zonat e mbrojtura për të lehtësuar shkëmbimin e informacionit,

¹² Projekti i Ministrisë Federale Gjermane për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik (BMZ) "Mbështetje për diversifikimin ekonomik të zonave rurale në Evropën Juglindore (SEDRA II), zbatuar nga Grupi i përhershëm i punës për zhvillimin rural rajonal në Evropën Juglindore (SWG RRD) dhe Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ), kërkon të forcojë potencialet për rritjen e punësimin dhe të ardhurave në zonat rurale në Evropën Juglindore. Për më shumë informacion, shihni: https://seerural.org/news/project-promotion-of-economic-diversification-in-rural-areas-of-south-eastern-europe-sedra-ii-in-see-value-chain-capacity-building-on-agriculture-and-rural-tourism-to-promote-rura/?doing_wp_cron=1676893304.5236320495605468750000

¹³ Shtegu i lartë Scardus është një shteg i ri për ecje në distanca të gjata dhe biçikleta malore në Evropën Juglindore që kalon nëpër Malin Sharr dhe zonën e Masivit të Korabit. Kjo ofertë turistike aventureske është rezultat i projektit "Perspektivat e së ardhmes përmes turizmit malor", financuar nga Ministria Federale Gjermane për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik (BMZ) dhe zbatuar nga Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) në 2017. Projekti përfshinte shënjimi i shtigjeve, identifikimi i akomodimit, objekteve të hotelierisë, vendeve të trashëgimisë kulturore dhe natyrore përgjatë shtegut, dhe aktivitetet për ngritjen e kapaciteteve në turizmin rural. Për më shumë informacion, shihni: <https://highscardustrail.com/>

¹⁴ [Festivali Oda Dibrane](#) vjetor është një festival folklorik në Dibër që feston trashëgiminë kulturore rajonale duke interpretuar këngë dhe valle tradicionale.

shkëmbimin e njohurive dhe planifikimin e përbashkët në sektorin e turizmit (një ose dy herë në vit);

- Ofrimi i turneve hiking në të katër zonat e mbrojtura, me biznese dhe operatorë turistikë që ofrojnë mallra dhe shërbime lokale për turistët;
- Harmonizimi i legjislacionit për të lehtësuar kalimin ndërmjet zonave të ndryshme të mbrojtura, veçanërisht për alpinistët, për të inkurajuar turizmin nëpër zonat e mbrojtura;
- Përmirësimi, zhvillimi dhe menaxhimi i shtigjeve të shënuara në zonat e mbrojtura në kombinim me aplikacionet celulare për ecje;
- Krijimi i planeve të veprimit për të mbështetur integrimin e të rinjve në sektorët që lidhen me turizmin;
- Eksplorimi i potencialit për produkte të reja eko-turistike si vëzhgimi i jetës së egër dhe zip-lining, si dhe aktivitete të qëndrueshme dimërore si turne me ski dhe borë nëpër rajone, duke u mbështetur gjithashtu në përvojën e vendeve të tjera evropiane;
- Përmirësimi i infrastrukturës ekzistuese turistike në mënyrë të qëndrueshme, p.sh. përdorimi i materialeve natyrore si druri dhe gurët për infrastrukturën malore në zonat e thella.

🔗 Gjeni konceptin përkatës të projektit [“Promovimi digjital i turizmit në zonat e mbrojtura”](#) dhe [“Na vizitoni dhe njihni vlerat tona”](#) në Planin e zbatimit.

2.5 Ruajtja e natyrës dhe menaxhimi i kullotave

Rënia dhe braktisja e praktikave tradicionale të përdorimit të tokës ka çuar në rritjen e tepërt të kullotave, shndërrimin e mëvonshëm të habitateve dhe uljen e diversitetit biologjik. Në disa zona, biodiversiteti ndikohet negativisht edhe nga menaxhimi i paqëndrueshëm i kullotave, dhe veçanërisht nga mbikullotja. Grumbullimi intensiv komercial i bimëve, barishteve dhe frutave të egra po çon në rënie të mëtejshme të biodiversitetit, duke ndikuar në sigurinë e jetesës. Këto rreziqe shtohen nga ndikimet e ndryshimeve klimatike. Në mënyrë të veçantë, parashikimet e rritjes së temperaturave, kushteve më të thata dhe probabiliteteve më të larta të zjarreve mund të përshpejtojnë biodiversitetin dhe humbjen e habitatit në rajon.

Mundësitë për bashkëpunim për të trajtuar së bashku këto sfida përfshijnë:

- Harmonizimi dhe lidhja e planeve të menaxhimit të parkut, veçanërisht në lidhje me grumbullimin e bimëve mjekësore dhe aromatike, dhe nevojën për të adresuar rrezikun e shfrytëzimit, duke përfshirë:
  - kryerja e inventarizimit të bimëve mjekësore dhe aromatike;
  - trajnimi i mbledhësve për vjeljen dhe përpunimin e qëndrueshëm të bimëve mjekësore dhe aromatike;
  - promovimi i sistemeve të licencës dhe kontrollit për grumbulluesit e bimëve mjekësore dhe aromatike për të vendosur më shumë kontroll dhe për të parandaluar përdorimin e tepërt të këtyre bimëve në zonat e mbrojtura;
  - duke eksploruar sinergjitë e mundshme me nisma të ngjashme që synojnë promovimin e përdorimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore në të katër zonat e mbrojtura, si p.sh. [Projekti PONT-CNVP](#).¹⁵

¹⁵ Financuar nga Prespa Ohrid Nature Trust (PONT) dhe zbatuar nga Connecting Natural Values and People (CNVP), projekti trevjeçar “Përdorimi i qëndrueshëm i burimeve natyrore për zhvillimin ndërkufitar socio-ekonomik të zonës së mbrojtur” (2022-2025) synon të promovimi i përdorimit të qëndrueshëm të burimeve, nëpërmjet ofrimit dhe mbështetjes për komunitetet lokale për krijimin e një jete më të mirë socio-ekonomike në harmoni me natyrën. Për më shumë informacion, shihni: <http://www.cnvp-eu.org/eng/project.php?mv=10&id=1426>.

- Promovimi i aktiviteteve për ruajtjen dhe menaxhimin e llojeve të përzgjedhura të faunës endemike dhe të rrezikuara (p.sh. ariu, dhia e egër, qukapiku i zi, *Parnassius apollo*, *Rosalia alpina* dhe *Vipera ursinii*), duke përfshirë:
  - krijimin e një baze të përbashkët njohurish/të dhënash për këto specie, me të dhëna nga ekspertë nga të gjitha zonat e mbrojtura;
  - ngritja e një sistemi monitorimi në zonat e mbrojtura me qasje dhe protokolle të harmonizuara për mbledhjen dhe menaxhimin e të dhënave;
  - përfshirja e palëve të interesuara nga institucionet, si dhe rojtarët, fermerët, barinjët dhe gjuetarët në aktivitetet që synojnë mbrojtjen e specieve të rrezikuara në katër zonat e mbrojtura;
  - zbatimin e rritjes së ndërgjegjësimit për nevojat e mbrojtjes së specieve të rrezikuara, duke përfshirë edhe shkollat;
- Eksplorimi i sinergjive me iniciativat ekzistuese të mbrojtjes si ajo e UNEP;¹⁶
- Përmirësimi i menaxhimit të kullotave, duke përfshirë:
  - kryerja e një inventarizimi të kullotave në të katër zonat e mbrojtura, me detaje të tilla si numri i fermave aktive, madhësia e bagëtive (veçanërisht e deleve) dhe shtrirja e mbikullotjes;
  - pastrimi i kullotave nga rritja e tepërt (me dëllinja);
  - përmirësimi i menaxhimit të mbetjeve në kullota dhe vathë;
  - adresimi i problemit të djegies së kullotave, që mund të rezultojë në zjarre në pyje;
  - përmirësimi i infrastrukturës ekzistuese, si për furnizimin me ujë të freskët, rrugët dhe objektet për të prodhuar produkte cilësore të qumështit me standarde moderne higjienike – kjo duhet të bëhet në sinergji me programin e BE-së për [Bashkëpunim ndërkufitar \(BNK\)](#);¹⁷
  - trajnimi i fermerëve dhe barinjve për tema të ndryshme, p.sh. prodhimi i qumështit, biodiversiteti dhe turizmi;
- Lidhja e ruajtjes me bujqësinë organike dhe turizmin, p.sh. duke organizuar ture fotografike mbi bimët mjekësore dhe aromatike.

🔗 Gjeni konceptin përkatës të projektit "[Ruajtja e përbashkët e specieve endemike dhe të rrezikuara të kafshëve në Malin Sharr dhe në zonën e Masivit të Korabit](#)" në Planin e zbatimit.

¹⁶ Projekti i Programit Mjedisor të Kombeve të Bashkuara (UNEP). "[Arritja e ruajtjes së biodiversitetit përmes krijimit dhe menaxhimit efektiv të Zonave të Mbrojtura dhe përfshirjes së biodiversitetit në planifikimin e përdorimit të tokës](#)" synon të mbështesë zgjerimin e zonave të mbrojtura dhe menaxhimin efektiv të përpjekjeve për ruajtjen e biodiversitetit.

¹⁷ Programi "Bashkëpunimi ndërkufitar" i BE-së promovon zhvillimin lokal ekonomik, social, mjedisor dhe kulturor në rajon dhe inkurajon bashkëpunimin e fqinjësisë së mirë veçanërisht në nivelin e komunitetit në Evropën Juglindore. Për më shumë informacion, shihni: <https://webalkans.eu/en/themes/regional-cooperation/cross-border-cooperation/>.

2.6 Menaxhimi i mbetjeve dhe ujërave dhe ndërtimi

Infrastrukturat e mbetjeve dhe ujit janë relativisht të kufizuara në rajon. Planet e zhvillimit infrastrukturor mund të ndihmojnë në adresimin e këtyre mangësive – megjithatë, ato gjithashtu mund të kërcënojnë integritetin ekologjik të zonave të mbrojtura. Për shembull, ndërsa hidrocentralet e vegjël kanë adresuar disa nga nevojat për energji të zonës, ato kanë një ndikim të rëndësishëm në ekosistemet e lumenjve dhe regjimet e rrjedhës. Ndryshimet klimatike ka të ngjarë të përkeqësojnë këto sfida, për shembull duke tendosur disponueshmërinë e ujit.

Mundësitë për bashkëpunim për të trajtuar së bashku këto sfida përfshijnë:

- Nxitja e bashkive lokale për të siguruar aksesin e komuniteteve lokale në ujë, kanalizim dhe higjienë (UKH), p.sh. duke organizuar konsultime të përbashkëta me komunitetet për të kuptuar kërkesat e tyre, si dhe duke lobuar autoritetet lokale dhe qendrore dhe duke rritur ndërgjegjësimin e tyre për nevojën për shërbime të përmirësuara dhe të aksesueshme UKH;
- Përmirësimi i bashkëpunimit rajonal për të reduktuar ndotjen e mbetjeve në sistemet e përbashkëta të lumenjve, p.sh. duke krijuar plane të përbashkëta të menaxhimit të burimeve ujore në zonat e mbrojtura (të mbështetura me burime të mjaftueshme për të garantuar zbatimin efektiv të tyre), ose duke krijuar kushtet për menaxhim të përbashkët të burimeve ujore ndërmjet ndërmarrjeve përkatëse që drejtohen nga njësitë e administratës vendore dhe partneritetet publiko-private (PPP-të);
- Prezantimi i sistemit të standardizuar të ndarjes së mbetjeve (përfshirë kazanët e akumulimit, kontejnerët dhe stacionet) për materiale organike, të ngurta, të lëngshme, qelqi ose metali për të adresuar çështjet rajonale të mbetjeve;
- Heqja e deponive ilegale dhe vendosja e shenjave paralajmëruese dhe shpjegimeve edukative se si duhet trajtuar mbetjet në parqe;
- Promovimi i mentalitetit 'zvogëloni, ripërdorni, ricikloni' në komunitete, të tilla si nëpërmjet aktiviteteve të përbashkëta të pastrimit (p.sh. me nxënës nga shkollat ose 'Ekoklubet') dhe aktivitete për rritjen e ndërgjegjësimin mbi efektet e dëmshme të ndotjes së ujit, ajrit dhe tokës;
- Monitorimi i cilësisë dhe sasisë së ujit dhe rrjedhave të ujit gjatë stinëve të ndryshme, dhe parandalimi i rrjedhjeve të ujërave të zeza për të mbrojtur rezervuarët e ujit dhe burimet;
- Vlerësimi kritik i ndërtimit të hidrocentraleve të vegjël për të siguruar që janë llogaritur ndikimet e mundshme negative në mjedis dhe komunitetet që jetojnë në zonë dhe rishikimi i certifikatave mjedisore të termocentraleve ekzistues në përputhje me kërkesat e BE-së për Vlerësimin e ndikimit në mjedis;¹⁸
- Ndarja e mësimave të nxjerra mbi menaxhimin e rrezikut nga përmbytjet, p.sh. ato të krijuara në kontekstin e [Nismës së UNDP](#) për të përmirësuar elasticitetin ndaj përmbytjeve në rajonin e Pollogut;¹⁹
- Rehabilitimi i burimeve ujore, p.sh. nëpërmjet rinatyrimin të fushave të përmbytura duke hequr ndërhyrjet njerëzore si diga dhe diga ku janë konstatuar se këto kanë dëmtuar ekosistemet e lumenjve.

🔗 Gjeni konceptin përkatës të projektit [“Promovimi i parimeve dhe praktikave të përbashkëta të mbetjeve ZERO brenda katër zonave të mbrojtura”](#) në Planin e zbatimit.

¹⁸ Direktiva e BE-së për Vlerësimin e ndikimit në mjedis (VNM) thotë se projektet kryesore të ndërtesave ose zhvillimeve në BE duhet së pari të vlerësohen për ndikimin e tyre në mjedis përpara fillimit të projektit. Për më shumë informacion, shihni: https://environment.ec.europa.eu/law-and-governance/environmental-assessments/environmental-impact-assessment_en.

¹⁹ Projekti i UNDP-së "Përmirësimi i rezistencës ndaj përmbytjeve në rajonin e Pollogut" (2017-2023) synon të përmirësojë kapacitetin e rajonit për menaxhimin e rrezikut nga përmbytjet duke rritur kuptimin dhe aftësinë e autoriteteve rajonale dhe palëve të tjera të interesuara për të menaxhuar rreziqet nga përmbytjet. Për më shumë informacion, shihni: <https://www.undp.org/north-macedonia/projects/improving-resilience-floods-polog-region>

3. Përmirësimi i formateve të bashkëpunimit ndërmjet palëve të interesit

Përveç temave prioritare të mësipërme, palët e interesit që morën pjesë në procesin që çon në këtë dokument të përbashkët strategjik kanë identifikuar një sërë mënyrash për të përmirësuar bashkëpunimin në katër zonat e mbrojtura në zonën e Malit Sharr dhe Masivit të Korabit për të adresuar rreziqet e sigurisë të lidhura me klimën. Seksioni i mëposhtëm përshkruan mënyrat praktike se si të përmirësohet komunikimi, shkëmbimi dhe mekanizmat institucionalë për përmirësimin e bashkëpunimit ndërmjet grupeve të ndryshme të palëve të interesuara. Këto janë sugjerime të përgjithshme që dolën nga seminari dhe synohen të përdoren si një udhëzues për të zhvilluar veprime më konkrete bashkëpunuese ndërmjet palëve të interesuara.

Menaxhimi i parkut

- Krijimi i mekanizmave të rregullt të komunikimit ndërmjet drejtorëve të parqeve, p.sh. një grup Viber që përdor Google Translate për të kapërcyer barrierat gjuhësore, si dhe ndërmjet stafit tjetër të menaxhimit të parkut në nivele të ndryshme, dhe ndërmjet menaxhimit të parkut dhe institucioneve të tjera përkatëse dhe OSHC-ve;
- Krijimi i llojeve të ndryshme të mundësive të shkëmbimit ndërmjet stafit të menaxhimit të parkut në nivele të ndryshme, duke u fokusuar veçanërisht në shkëmbimin e përvojave, shqetësimeve dhe praktikave më të mira, si dhe duke përshkruar mënyrat për të përmirësuar bashkërendimin për të adresuar rreziqet e përbashkëta të sigurisë që lidhen me klimën. Shkëmbime të tilla mund të përbëhen nga:
  - takime të rregullta të menaxhmentit të parkut të të gjitha zonave të mbrojtura;
  - vizita të rregullta në terren të menaxhmentit të parkut në të gjitha zonat e mbrojtura si dhe trajnime të përbashkëta dhe udhëtime studimore jashtë vendit, p.sh. për zonat e mbrojtura në Austri dhe Itali;
  - takime të rregullta të përbashkëta të menaxhmentit të parkut me ministritë përkatëse në Shkup, Tiranë dhe Prishtinë;
  - takime të rregullta të përbashkëta të menaxhmentit të parkut me komunitatet në zonat e mbrojtura;
  - takime të rregullta të përbashkëta të menaxhimit të parkut me OSHC-të e përfshira në mbrojtjen dhe ruajtjen e mjedisit, si dhe tema të tjera të rëndësishme për zonat e mbrojtura;
- Përmirësimi i marrëdhënieve ndërpersonale ndërmjet stafit të menaxhimit të parkut nëpër zonat e mbrojtura përmes ndërtimit të ekipit dhe aktiviteteve sociale;
- Zhvillimi i një strategjie të përbashkët për bashkëpunim dhe aktivitete ndërmjet parqeve, p.sh. mbi turizmin e qëndrueshëm, ruajtjen e natyrës, menaxhimin e zjarreve dhe parandalimin e prerjeve dhe gjuetisë të paligjshme;
- Organizimi i një trajnime të përbashkët për aplikime për projekte (në shkallë të vogël);
- Përgatitja e një strategjie të përbashkët për angazhimin e donatorëve për të marrë akses në financim për iniciativat ndër-rajonale, veçanërisht në kontekstin e adresimit të sfidave të lidhura me klimën dhe mjedisin, dhe ftimi i donatorëve në takime të përbashkëta për të realizuar objektivat e strategjisë.

Organizatat e shoqërisë civile (OSHC-të)

- Krijimi i mundësive të rrjetëzimit si në kontekstin e seminareve ose trajnimeve me fokus në sfidat e lidhura me klimën dhe mjedisin, si dhe tema të tjera të rëndësishme për aktivitetet e OSHC-ve në zonat e mbrojtura, për të njohur të gjithë aktorët dhe organizatat me sfidat aktuale dhe të ardhshme; dhe për të inkurajuar ndërtimin e besimit dhe shkëmbimin e njohurive;

- Krijimi i programeve të mentorimit: OSHC-të më të mëdha me më shumë përvojë mund të veprojnë si mentorë në rajon dhe të punojnë me OSHC-të më të vogla për çështje të tilla si menaxhimi i projektit, gjuha e projektit dhe raportimi financiar dhe narrativ tek donatorët;
- Mbështetja e rrjeteve të organizatave të grave në të gjithë rajonin, për shembull përmes ngritjes së kapaciteteve dhe trajnimeve mbi temat përkatëse, menaxhimit të projekteve dhe marrëdhënieve me donatorët, dhe inkurajimi i shkëmbimit të përvojave ndërmjet organizatave nëpër rajone, si dhe, kur është e nevojshme, brenda BE-së dhe ndërkombëtarisht;
- Organizimi i aplikimeve të përbashkëta për fondet e BE-së për të trajtuar sfidat e sigurisë të lidhura me klimën të identifikuar më lart në zonat e mbrojtura dhe për të krijuar sinergji midis aktiviteteve të ndryshme të OSHC-ve në një fazë të hershme për të maksimizuar ndikimin e ndërhyrjeve të financuara;
- Kryerja e aktiviteteve të përbashkëta për mbrojtjen e mjedisit për të rritur ndërgjegjësimin e publikut për sfidat dhe mundësitë për bashkëpunim në të gjitha zonat e mbrojtura, me fokus të veçantë tek të rinjtë;
- Përfshirja e Grupeve lokale të veprimit (GLV) në punën e OSHC-ve, p.sh. Miqtë e Sharrit, GLV Sharri dhe GLV Korab-Koritnik, për bashkëpunim të mëtejshëm.

Ministritë

- Organizimi i takimeve dy-vjetore dhe vizitave në terren nga kolegët për të vendosur kontakte të rregullta ndërmjet ministrive përkatëse dhe palëve të tjera të interesit me synimin për të përmirësuar kuptimin e ndërsjellë të sfidave të sigurisë që lidhen me klimën në zonat e mbrojtura dhe dialogun drejt identifikimit të bashkëpunimit ndërsektorial mundësitë për t'i trajtuar ato;
- Përmirësimi i komunikimit:
  - Krijimi i një platforme (faqe interneti) të përbashkët në partneritet me komunat për shkëmbimin e informacionit dhe krijimin e mundësive për ndjekje dhe zbatim të ardhshëm të aktiviteteve të bashkëpunimit;
  - Emërimi i pikave fokale për të bashkërenduar shkëmbimet e rregullta ndërmjet ministrive përkatëse që kanë përgjegjësi për mbrojtjen dhe menaxhimin e zonave të mbrojtura;
- Krijimi i një komisioni për shqyrtimin e çështjeve të sigurisë që lidhen me klimën dhe ndikimet e tyre në zonat e mbrojtura ndërmjet autoriteteve përkatëse vendimmarrëse në nivelin më të lartë; kjo mund të bëhet, për shembull, nëpërmjet nënshkrimit të një Memorandumi mirëkuptimi që përcakton kushtet dhe mandatin për një komision të tillë që të funksionojë si një motor bashkëpunimi për adresimin e këtyre sfidave;
- Krijimi i një inventari të përbashkët të aktiviteteve përkatëse që trajtojnë çështjet e sigurisë lidhur me klimën në zonat e mbrojtura – kjo mund të menaxhohet nga komisioni trepalësh i lartpërmendur, p.sh. shembull.

Komunat

- Organizimi i takimeve të rregullta ndërmjet komunave në zonat e mbrojtura, duke përfshirë, për shembull:
  - Konferenca të përbashkëta me menaxhmentin e parkut për të krijuar dhe konsoliduar marrëdhëniet, për të diskutuar sfidat e përbashkëta të sigurisë që lidhen me klimën dhe për të krijuar një kornizë për bashkëpunim (p.sh. përmes Memorandumeve të mirëkuptimit) për të adresuar këto çështje;
  - Takime tematike ad-hoc dhe të rregullta për të diskutuar sfidat e përbashkëta dhe për të identifikuar zgjidhje të përbashkëta; këto mund të sillnin ekspertë p.sh. nga akademia për të diskutuar aspekte të veçanta shkencore/teknike dhe për të ofruar këndvështrime dhe zgjidhje të ndryshme për problemet në fjalë;

- Organizimi i aktiviteteve të përbashkëta kulturore në bashkëpunim me menaxhmentin e parkut si panairë dhe festivale, të cilat do të ndihmonin në rritjen e ekonomive lokale duke tërhequr turizmin dhe do të ofronin mundësi ekonomike shtesë për jetesën e ndjeshme ndaj klimës;
- Identifikimi i përbashkët i sfidave institucionale dhe ligjore që pengojnë bashkëpunimin ndërmjet komunave dhe aktorëve të tjerë të katër zonave të mbrojtura, p.sh. korniza të ndryshme ligjore, si hap i parë drejt ndërmarrjes së veprimeve për adresimin e tyre;
- Krijimi i kanaleve direkte të komunikimit në zonat e mbrojtura për shkëmbim dhe kontakt të lehtë rreth sfidat e përbashkëta kur të ndodhin, si p.sh. në rast të zjarreve ose aktiviteteve të paligjshme.

4. Plani i zbatimit

Objektivi kryesor i kësaj strategjie është të forcojë bashkëpunimin ndërmjet zonave të mbrojtura në Malin Sharr dhe në zonën e Masivit të Korabit për të trajtuar rreziqet e sigurisë që lidhen me klimën. Kontribut në këtë objektivi është plani i zbatimit i strategjisë, i cili përfshin **tetë koncepte fillestare të projektit të përbashkëta që përfshijnë palët e interesuara në të katër zonat e mbrojtura**. Këto rezultojnë nga punëtorja e OSBE-adelphi nëntor 2022 në Mavrovë, gjatë së cilës pjesëmarrësit morën prioritetet e identifikuar për bashkëpunim (shih seksionin 3) si bazë për të përcaktuar skicat fillestare të projektit për masat e përbashkëta për reduktimin e rrezikut.

Në këtë seksion, çdo ide projekti është strukturuar si më poshtë: (1) një titull pune, (2) rezultatet e pritshme, (3) aktivitetet kryesore, (4) grupet e synuara, (5) përfitimet e parashikuara të bashkëpunimit, duke përfshirë mënyrën e bashkëpunimit -operacioni mund të ndihmojë në adresimin e rreziqeve të sigurisë që lidhen me klimën, dhe (6) konsideratat gjinore. Përshkrimet mbahen në një nivel të përgjithshëm, pasi ato synojnë të shërbejnë si **pikënisje për koncepte më të detajuara të projektit** që do të zhvillohen për donatorët dhe organizatat dypalëshe, rajonale dhe ndërkombëtare për financimin dhe zbatimin e tyre. Për më tepër, çdo koncept projekti përfshin një vlerësim të përafërt të kornizave kohore, kostove dhe sektorëve kyç që do të përfshihen, detajet e të cilave mund të përshkruhen më tej dhe të përshtaten bazuar në interesat e donatorëve dhe disponueshmërinë e burimeve.

Overview of project concepts:

1. Mbështetja e bashkëpunimit ndërmjet autoriteteve të parkut dhe organeve zbatuese për parandalimin e prerjeve të paligjshme, gjuetisë ilegale dhe kontrabandës së kafshëve të egra (prerjet dhe gjuetinë e paligjshme).
2. Zonat e mbrojtura rezistente ndaj zjarrit: Mali Sharr dhe zona e Masivit të Korabit (menaxhimi i zjarrit)
3. Urat e punuara me dorë nëpër Malin Sharr dhe zonën e Masivit të Korabit (jetesa lokale dhe trashëgimia kulturore)
4. Inkubator kulturor – BLOOM (jetesa lokale dhe trashëgimia kulturore)
5. Promovimi digjital i turizmit në zonat e mbrojtura (turizëm i qëndrueshëm)
6. Na vizitoni dhe njihni vlerat tona (turizëm i qëndrueshëm)
7. Ruajtja e përbashkët e specieve endemike dhe të rrezikuara të kafshëve në Malin Sharr dhe në zonën e Masivit të Korabit (ruajtja e natyrës)
8. Promovimi i parimeve dhe praktikave të përbashkëta të mbetjeve ZERO brenda katër zonave të mbrojtura (menaxhimi i ujit dhe mbetjeve dhe ndërtimi)

4.1 Projekti: Mbështetja e bashkëpunimit ndërmjet autoriteteve të parkut dhe organeve zbatuese për parandalimin e prerjeve të paligjshme, gjuetisë ilegale dhe kontrabandës së kafshëve të egra

prerjet dhe gjuetia e paligjshme

mbrojtja e mjedisit

sundimi i ligjit

Rezultatet e pritura:

1. Dialog i zgjeruar dhe veprim i përbashkët për të adresuar prerjet e paligjshme dhe gjuetinë ndërmjet autoriteteve të parkut dhe organeve përkatëse të zbatimit të ligjit me juridiksion mbi zonat e mbrojtura;
2. Reduktimi i prerjeve dhe gjuetisë ilegale si dhe kontrabandës së kafshëve të egra në zonat e mbrojtura.

Aktivitetet kryesore:

- Krijimi i një grupi pune të përbërë nga autoritetet e parkut dhe organet përkatëse të zbatimit të ligjit me juridiksion mbi zonat e mbrojtura (me kosto të ulët);
- Kryerja e analizës së sfondit për të kuptuar boshllëqet ligjore që duhen adresuar për të luftuar prerjet e paligjshme dhe gjuetinë, dhe kontrabandën e kafshëve të egra; mbi këtë bazë, vendosja e një protokolli bashkëpunimi midis autoriteteve të parkut, si dhe agjencive përkatëse të zbatimit të ligjit (kosto të ulët-mesatare); Shkëmbimi i praktikave të mira në reduktimin e prerjeve dhe gjuetisë të paligjshme në zonat e mbrojtura ndërmjet autoriteteve të parkut dhe organeve të zbatimit të ligjit përmes seancve dhe seminareve të dedikuara për shkëmbimin e njohurive, duke përfshirë sjelljen e përvojës nga projekte të tjera (p.sh. puna e projektit të Konservimit global) dhe palëve të interesuara nga shoqëria civile dhe akademia (me kosto të ulët);
- Ngritja e kapaciteteve dhe trajnime për autoritetet e parkut në zonat e mbrojtura për të parandaluar, zbuluar dhe ndjekur penalisht shkeljet (kosto mesatare);
- Transferimi i ekspertizës ndërmjet autoriteteve të parkut dhe organeve ligjzbatuese, p.sh. përmes programeve ndërrajonale të shkëmbimit të stafit (kosto mesatare);
- Zbatimi i patrullimit të përbashkët në të katër zonat e mbrojtura bazuar në parimet dhe procedurat e vendosura reciprokisht për të inspektuar prerjet e paligjshme, gjuetinë dhe kontrabandën nëpër zonat e mbrojtura (kosto mesatare-e lartë).

Grupi i synuar:

Autoritetet e parkut, rojet, administrata dhe rojet e pyjeve, zyrtarët komunalë, organet e zbatimit të ligjit, si inspektoratet dhe policia në nivel lokal/komunal në zonat e mbrojtura, dhe OSHC-të që punojnë në rritjen e ndërgjegjësimit, avokimin e politikave dhe kërkimin mbi çështjet mjedisore.

Bashkëpunimi:

Projekti do të përmirësojë bashkëpunimin duke vendosur kontakte të rregullta dhe duke rritur shkëmbimin e njohurive dhe veprimin e përbashkët ndërmjet autoriteteve të parkut, ato komunale dhe organeve zbatuese. Duke vepruar kështu, projekti adreson sfidat e përbashkëta të sigurisë që rrjedhin nga ndikimet e kombinuara të ndryshimeve klimatike dhe aktiviteteve të paligjshme në pyje, biodiversitet dhe jetesën në zonat e mbrojtura.

Gjinia:

Projekti do të angazhojë palët e interesit nga të gjitha gjinitë dhe do të sigurojë që aktivitetet dhe rezultatet e projektit të jenë të balancuara në bazë gjinore.

4.2 Projekti: Zonat e mbrojtura rezistente ndaj zjarrit: Sharri dhe zona e masivit të Korabit

menaxhimi i zjarrit

parandalimi

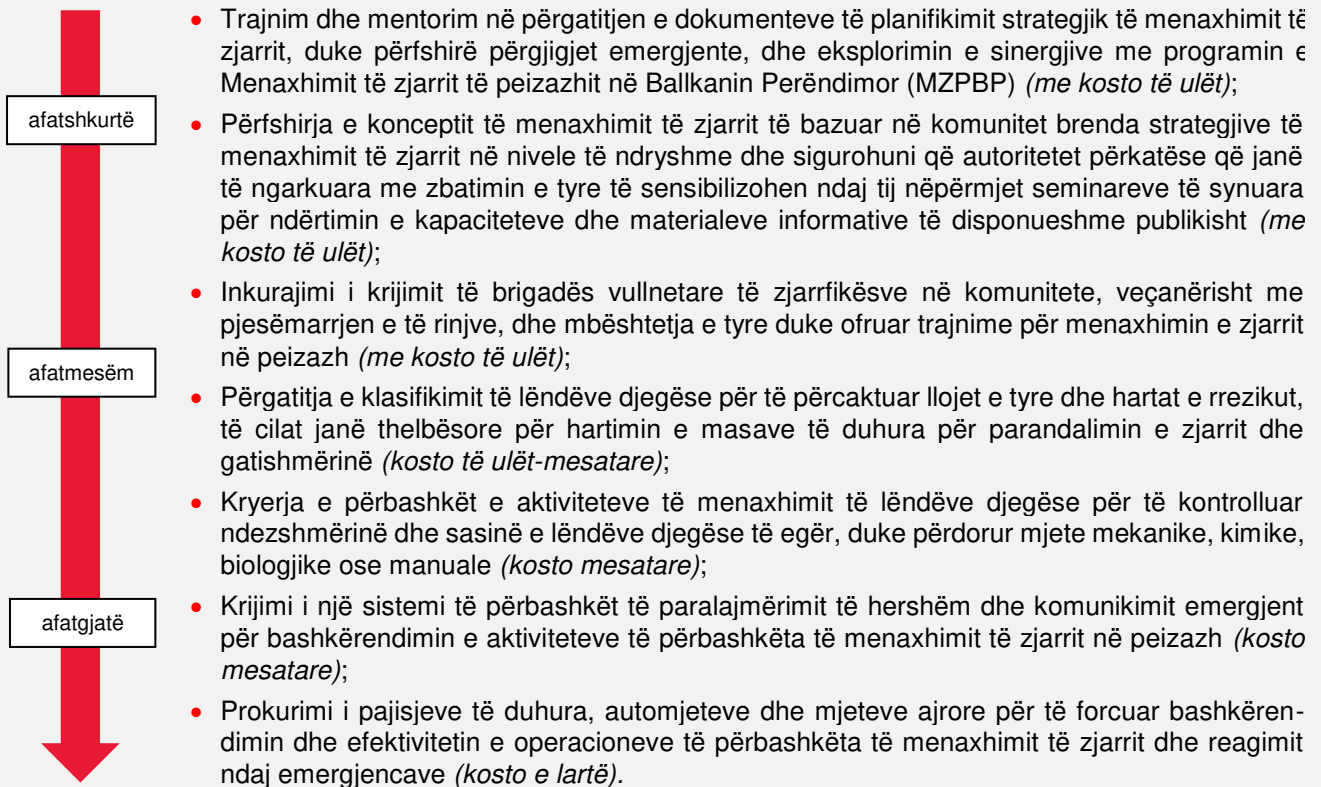
menaxhimi i rrezikut nga fatkeqësitë

zgjidhje të bazuara në komunitet

Rezultatet e pritura:

1. Forcimi i kapaciteteve për parandalimin e zjarrit dhe të gatishmërisë;
2. Përmirësimi i menaxhimit të zjarrit të peizazhit përmes përfshirjes së komunitetit;
3. Rritja e rezistencës ndaj zjarrit të peizazhit dhe ndryshimeve klimatike.

Aktivitetet kryesore:

Grupi i synuar:

Stafi i menaxhimit të parkut, komunitetet lokale që jetojnë në zonat e mbrojtura, rinia, njësitë e vetëqeverisjes lokale (duke përfshirë përfaqësuesit e komunave dhe njërive fshatare), ministritë përkatëse, Qendra rajonale e monitorimit të zjarreve (QRMZ), shërbimet emergjente, OSHC-të.

Bashkëpunimi:

Projekti do të forcojë bashkëpunimin dhe shkëmbimin e burimeve njerëzore, njohurive dhe informacionit dhe pajisjeve për menaxhimin e zjarrit midis zonave të mbrojtura. Me ndryshimin e klimës që pritet të krijojë kushte që janë më të favorshme për përhapjen dhe ashpërsinë e zjarreve, projekti trajton gjithashtu rreziqet në rritje të sigurisë të paraqitura nga zjarret në komunitetet dhe ekosistemet lokale.

Gjinia:

Vëmendje do t'i kushtohet sigurimit që përfituesit e projektit të përfshijnë gra dhe burra; do të inkurajohet pjesëmarrja e grave në brigadat vullnetare të zjarrfikësve; Të gjithë pjesëmarrësve do t'u ofrohen trajnime të synuara dhe të ndjeshme ndaj gjinisë.

4.3 Projekti: Ura të punuara me dorë në Malin Sharr dhe zonën e Masivit të Korabit

mjetet e jetesës lokale

trashëgimia kulturore

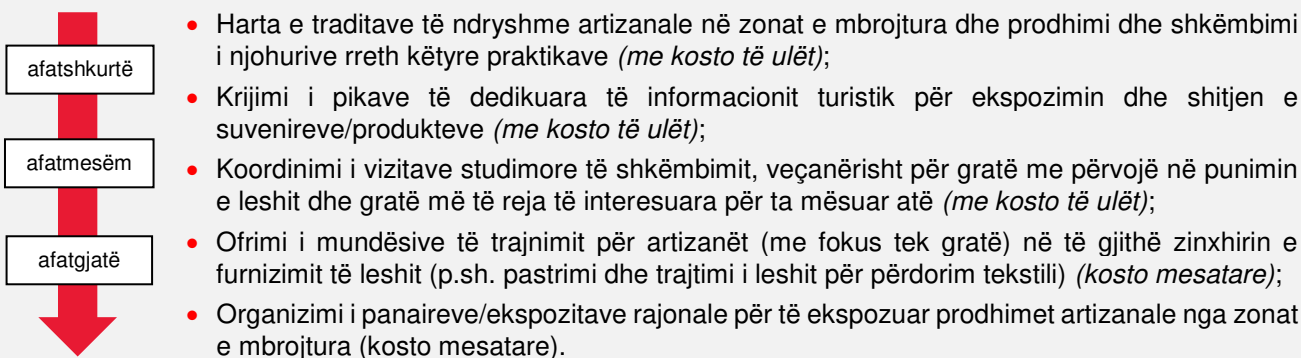
zhvillimi rural

fuqizimi ekonomik

Rezultatet e pritura:

1. Transferimi i njohurive për produktet tradicionale të leshit të punuar me dorë (qilima, stoli, çorape dhe veshje të tjera) nëpër breza të grave në zonat e mbrojtura;
2. Rritja e potencialit turistik në zonat e mbrojtura lidhur me prodhimin dhe komercializimin e suvenireve dhe produkteve lokale dhe/ose tradicionale nga rajoni;
3. Rritja e mundësive të të ardhurave për gratë rurale, duke përfshirë gratë e reja;
4. Rritja e atraktivitetit të veshjeve të qëndrueshme për prodhuesit vendas, duke përfshirë në dritën e potencialit të saj për të gjeneruar të ardhura nga turizmi vendas dhe ndërkombëtar.

Aktivitetet kryesore:

Grupi i synuar:

Gratë rurale me eksperiencë do t'ua transferojnë njohuritë kryesisht grave të reja ose në përgjithësi grave që janë të interesuara për këtë sektor në zonat e mbrojtura; megjithatë, edhe burrat e interesuar do të inkurajohen të përfshihen. Studentët e rinj në industrinë e dizajnit dhe modës do të ftohen të marrin pjesë në aktivitetet e projektit me qëllim që të mësojnë rreth procesit dhe të kontribuojnë me ide të reja në gamën e suvenireve tradicionale të prodhuara. Sektori i turizmit dhe shtëpitë e pritjes do të përfshihen në fazën e fundit të projektit për të shitur dhe/ose blerë produktet potencialisht. Bashkitë do të përfitojnë gjithashtu nga projekti nëpërmjet rritjes së të ardhurave nga turizmi dhe turizmi.

Bashkëpunimi:

Projekti rrit bashkëpunimin midis grave në zonat e mbrojtura. Aktivitetet ndërtojnë ura kulturore për bashkëpunimin e ardhshëm. Në të njëjtën kohë, përqendrimi te gratë siguron që atyre që ndikohen në mënyrë disproporcionale nga rreziqet e sigurisë të lidhura me klimën u jepet mbështetja që u nevojitet për të forcuar qëndrueshmërinë ndaj klimës.

Gjinia:

Projekti në mënyrë eksplicite planifikon të arrijë gratë përmes rrjeteve rurale të organizatave të grave, shtëpive të pritjes, vullnetarëve të trupave të paqes, përfaqësuesve të fshatrave, komunave dhe OJQ-ve lokale.

4.4 Projekti: Inkubatori kulturor – BLOOM

mjetet e jetesës lokale

trashëgimia kulturore

zhvillimi rural

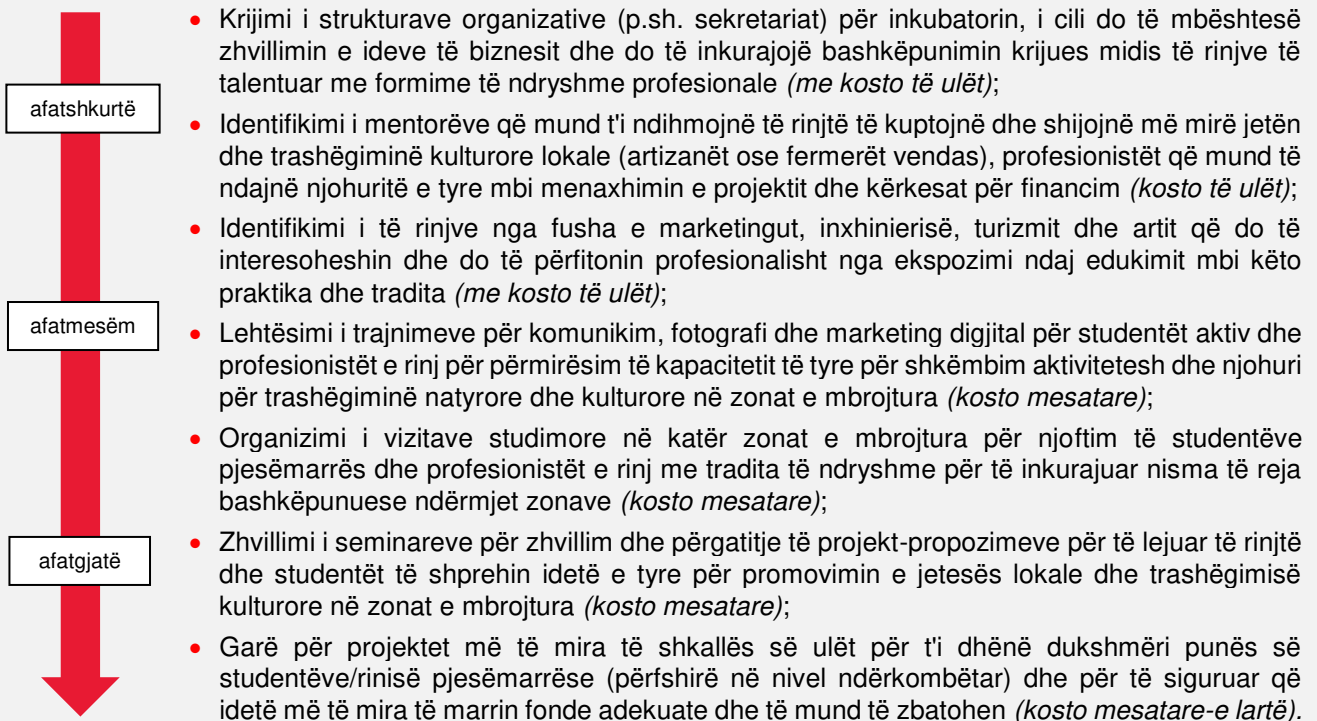
shkëmbimi ndër breza

përfshirja sociale

Rezultatet e pritura:

1. Rritja e ndërgjegjësimit për trashëgimi natyrore dhe kulturore në zonën e Sharrit dhe Korabit tek të rinjtë;
2. Rritja e mundësive praktike dhe profesionale për studentët e rinj dhe të sapodiplomuarit;
3. Pjesëmarrës të rinj të trajnuar të cilët mund të zhvillojnë, mbledhin fonde dhe zbatojnë projekte në shkallë të vogël që synojnë promovimin e jetesës lokale dhe trashëgimisë kulturore në zonat e mbrojtura;
4. Promovim dhe ndërgjegjesim për diversitetin kulturor dhe ndëretnik karakteristike për 4 zonat e mbrojtura.

Aktivitetet kryesore:

Grupi i synuar:

Studentë, të rinj të diplomuar, të papunët nga zonat urbane dhe rurale nga zonat e mbrojtura; grupi dytësor i synuar përfshin OJQ-të lokale, komunitat dhe menaxhimin e parkut.

Bashkëpunimi:

Projekti do të nis bashkëpunim ndërmjet profesionistëve të rinj në rajon; rrjeti i mentorëve mund të përmirësojë edhe bashkëpunimin në të ardhmen. Projekti mund të përmirësojë imazhin e zonave të mbrojtura tek të rinjtë dhe t'i frymëzojë që të kontribuojnë në zhvillimin e tyre socio-ekonomik të qëndrueshëm. Përmes fokusit të tij tek të rinjtë, projekti mund të sigurojë një pikë hyrëse të rëndësishme për një bashkëpunim më të fortë midis të rinjve në të gjithë rajonin për të adresuar sfidat e përbashkëta që rrjedhin nga ndikimet e lidhura me klimën.

Gjinia:

Projekti synon të synojë ekipe të vogla prej 3-5 të rinjsh nga çdo zonë e mbrojtur, duke përfshirë të paktën dy gra për ekip për të siguruar diversitet gjinor të përshtatshëm në përbërjen përfundimtare të përfutësve të projektit.

4.5 Projekti: Promovimi digjital i turizmit në zonat e mbrojtura

turizëm i qëndrueshëm

zhvillimi rural

digjitalizimi

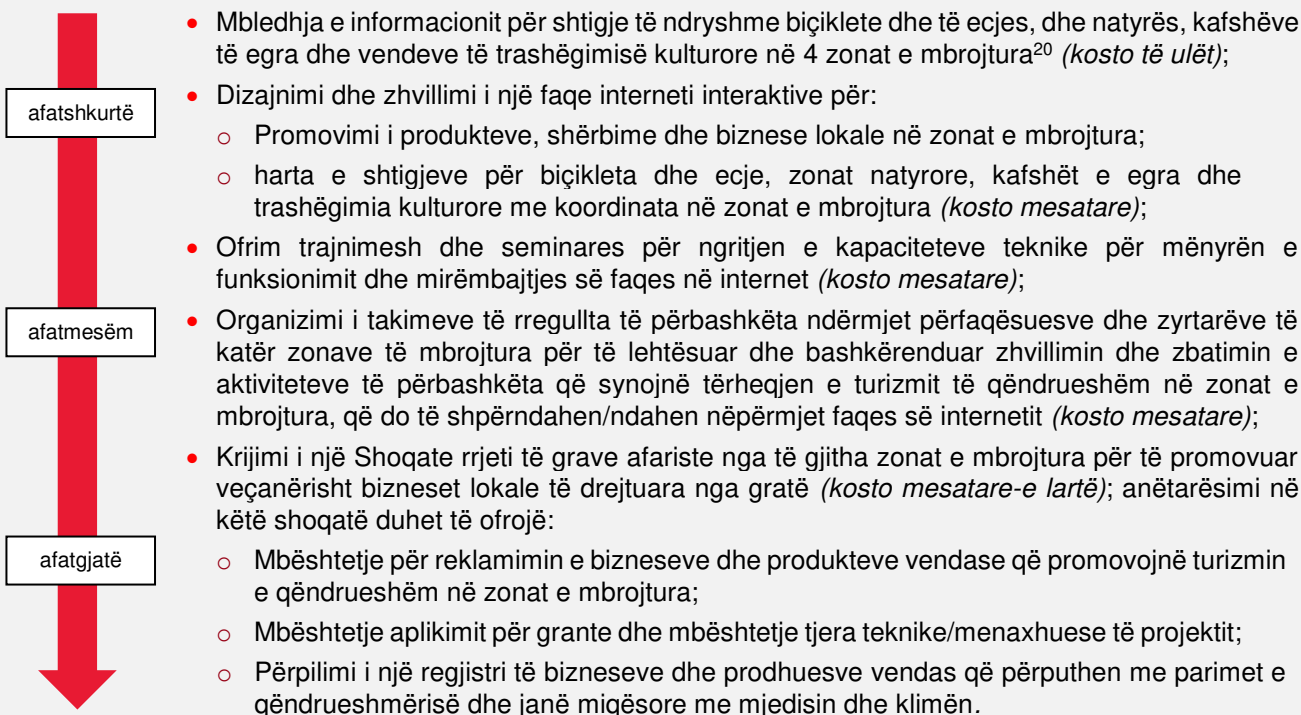
marketingu

rrjetëzimi

Rezultatet e pritura:

1. Promovimi i produkteve dhe shërbimeve vendore, bizneseve dhe trashëgimisë kulturore të zonave të mbrojtura dhe vëmendja e shtuar nga turistët, përfshirë edhe atë ndërkombëtar;
2. Zhvillimi i faqe interneti të përbashkët për promovim turizmi të qëndrueshëm në katër zonat e mbrojtura;
3. Rritja e të ardhurave nga shitja e produkteve dhe shërbimeve vendore, si dhe nga aktivitetet dhe aktivitetet e organizuara në zonat e mbrojtura.

Aktivitetet kryesore:

Grupi i synuar:

Popullsia vendase, turistë vendas, rajonalë dhe ndërkombëtarë, pronarë biznesesh dhe klientë biznesi.

Bashkëpunimi:

Projekti paraqet mundësi për bashkëpunim të ndërsjellë, shkëmbim eksperience dhe informacioni, zbatim të aktiviteteve dhe takimeve të përbashkëta, si dhe një përfaqësim të unifikuar të zonave të mbrojtura për publikun. Për më tepër, duke promovuar sektorin e turizmit dhe duke ofruar mundësi ekonomike për komunitetet lokale, projekti ofron burime alternative jetese duke forcuar kështu qëndrueshmërinë lokale ndaj rreziqeve të lidhura me klimën.

Gjinia:

Projekti do të sigurojë punësimin dhe përfshirjen e grave dhe të rinjve në mundësitë e biznesit dhe promovimin e grave përmes shoqatave të rrjetit në zonat e mbrojtura.

²⁰ Duke u mbështetur në aktivitetet e mëparshme në zonë si Shtegu i lartë Scardus, një shteg për ecje në distanca të gjata dhe biçikleta malore në Ballkanin Perëndimor që kalon nëpër malet e Sharrit dhe Masivin e Korabit ose Koalicionin e ndërtimit të gjelbër të financuar nga PONT në zonën e mbrojtur, që synon, ndër të tjera, të krijohet një platformë online GIS për të mbështetur aktivitetet e eko-turizmit duke mbledhur në të njëjtën kohë të dhëna për biodiversitetin (informacion nga përfaqësuesi i PONT).

4.6 Projekti: Na vizitoni dhe njihni vlerat tona

turizëm i qëndrueshëm

Trashëgimia kulturore

intercultural exchange

Rezultatet e pritura:

1. Promovimi i turizmit dhe trashëgimisë kulturore në zonat e mbrojtura;
2. Rritja e të ardhurave për hotelieri dhe biznes lokal;
3. Rritja e përfshirjes së grave dhe të rinjve në promovimin e ngjarjeve kulturore dhe në të bërit biznes.

Aktivitetet kryesore:

-
- Hulumtimi i ngjarjeve ekzistuese dhe eksplorimi i sinergjive të mundshme për ngjarjet e projektit, p.sh. [Festivali i Dibrës](#)²¹ (*kosto e ulët*);
  - Krijimi i zyrave të reja ose angazhimi me zyrat ekzistuese turistike brenda bashkive në të gjithë zonat e mbrojtura për të formuar një komitet të përbashkët projekti, i cili do të sigurojë komunikim dhe bashkëpunim të rregullt midis rajoneve dhe do të organizojë ngjarje në bashkëpunim të ngushtë me banorët vendas (*kosto mesatare*);
  - Inicimi dhe organizimi i ngjarjeve të përbashkëta tradicionale dhe kulturore në bazë të rotacionit të organizuara nga zona të ndryshme të mbrojtura; Llojet e ngjarjeve të mundshme përfshijnë:
    - panaire dhe festivale të përbashkëta për promovimin e produkteve vendore, ushqimit, muzikës dhe valleve nga zonat e mbrojtura;
    - organizime kampingu me komponentë edukimi mjedisor, d.m.th me organizime rinore dhe shkolla nga zonat e mbrojtura;
    - Ngjarje sportive të përbashkëta (tradicionale): mundje, kalërim, gara me biçikletë, lojëra me gur e litar, ski dhe rrëshqitje, që mund të kombinohen edhe në “Lojërat Olimprike Ballkanike” me edicionet verore dhe dimërore;
    - promovimi i ngjarjeve kulturore si ceremonitë e dasmave të organizuara në zonat e mbrojtura, për të shfaqur zakonet dhe traditat rajonale, duke përfshirë kulturën, ushqimin dhe muzikën (*kosto e lartë*).

Grupi i synuar:

Bashkitë, komitetet organizative, banorët vendas, artistët, bizneset, si dhe turistët dhe vizitorët.

Bashkëpunimi:

Projekti do të rrisë bashkëpunimin dhe shkëmbimin ndërmjet zonave të mbrojtura duke organizuar dhe promovuar së bashku ngjarje tradicionale dhe kulturore si dhe ndërgjegjësim më të madh për traditat, zakonet dhe kulturën e përbashkët në rajon. Duke ndërtuar bashkëpunimin dhe ndjenjën e lidhjes kulturore dhe lidhjes midis komuniteteve, projekti mund të sigurojë një pikë hyrëse të rëndësishme për bashkëpunim të mëtejshëm për të adresuar rreze të tjera që rrjedhin nga ndikimet klimatike.

Gjinia:

Promovimi dhe përfshirja e grave dhe të rinjve si prodhues të mallrave dhe shërbimeve vendore, mundësive të mundshme të biznesit dhe aktiviteteve kulturore.

²¹ [Festivali Oda Dibrane](#) që mbahet një herë në vjet është një festival folklorik që feston trashëgiminë kulturore rajonale duke interpretuar këngë dhe valle tradicionale.

4.7 Projekti: Ruajtja e përbashkët e specieve shtazore endemike dhe të rrezikuara në zonën e Malit Sharr dhe Masivit të Korabit

ruajtja e natyrës

biodiversiteti

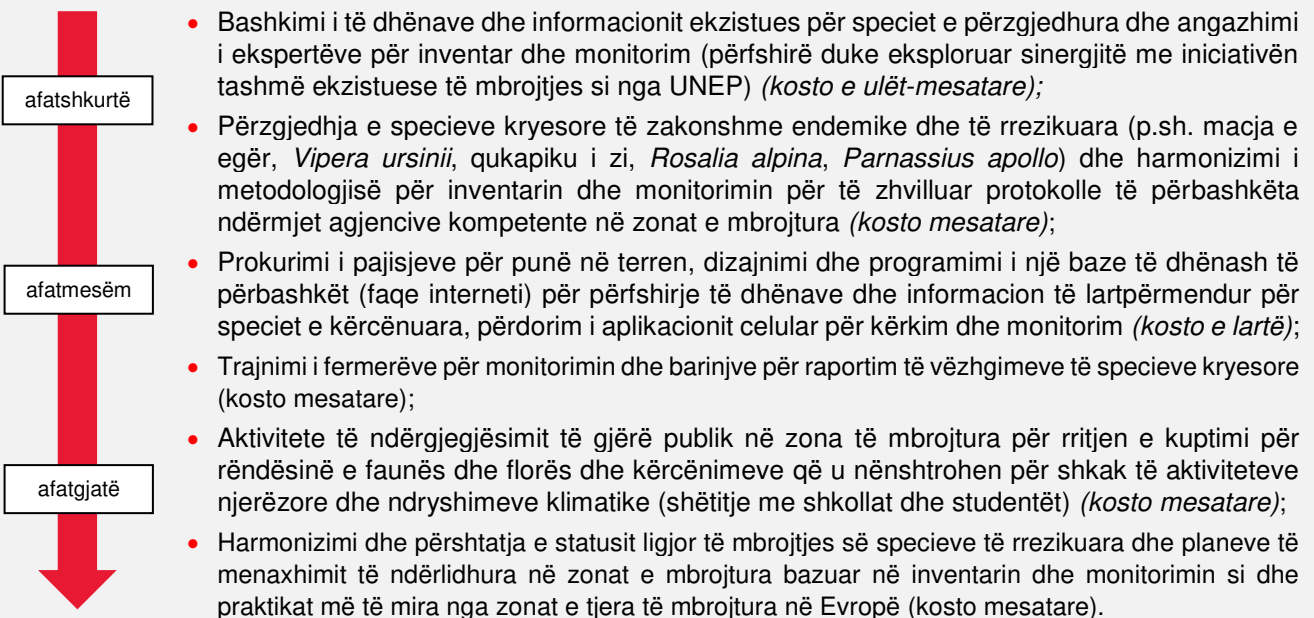
mbrojtja e mjedisit

edukimi mjedisor

Rezultatet e pritura:

1. Protokollet e përbashkëta të monitorimit dhe kapacitetet e përmirësuara të personelit monitorues, duke përfshirë rojet, brenda dhe nëpër zonat e mbrojtura;
2. Dëshmi për praninë dhe shpërndarjen e specieve të rrezikuara;
3. Njohuri më të mira për ndikimin e aktiviteteve njerëzore dhe ndryshimet klimatike në speciet e rrezikuara; masat adekuate të ruajtjes të zhvilluara mbi këtë bazë;
4. Rritja e ndërgjegjësimit të publikut në lidhje me ruajtjen, duke përfshirë marrjen parasysh të ndikimeve aktuale dhe të parashikuara të ndryshimeve klimatike;
5. Baza ligjore e harmonizuar e statusit të mbrojtjes në zonat e mbrojtura.

Aktivitetet kryesore:

Grupi i synuar:

Menaxhmenti i parkut, ministritë/administrata përkatëse e mbrojtjes së natyrës dhe inspektoriatet, ekspertët e mjedisit/mbrojtjes së natyrës, bashkitë, OJQ-të, publiku i gjerë/popullsia lokale (veçanërisht fermerët), shoqatat e gjuetisë dhe shkollat në zonat e mbrojtura.

Bashkëpunimi:

Projekti do të përmirësojë bashkëpunimin mes menaxhimit të parkut dhe institucioneve tjera me veprime të harmonizuara të përbashkëta të ruajtjes në zonat e mbrojtura. Kështu, projekti fuqizon menaxhimin e parkut dhe palët tjera kyçe të interesit për trajtim kolektiv të rreziqeve lidhura me njerëzit dhe klimën që kërcënojnë biodiversitetin, dhe me këtë forcojnë qëndrueshmërinë e vendeve lokale që varen nga shërbimet e ekosistemit.

Gjinia:

Angazhimi i femrave hulumtuese dhe trajnere në të gjitha aktivitetet e projektit; përfshirja e grave nga popullata lokale në aktivitetet e ndërgjegjësimit të publikut.

4.8 Projekti: Promovimi i parimit dhe praktikës së përbashkët për mbetje ZERO në 4 zonat e mbrojtura

menaxhimi i ujit

menaxhimi i mbetjeve

mbrojtja e mjedisit

edukimi mjedisor

Rezultatet e pritura:

1. Komuniteti dhe autoritetet lokale janë të pajisura më mirë me njohuri për konceptin dhe praktikën e ripërdorimit, riciklimit dhe kompostimit të mbetjeve;
2. Komunitetet dhe autoritetet lokale përqafojnë mundësitë për bashkëpunim dhe shkëmbejnë praktikën më të mira se si të reduktohen mbetjet;
3. Mbetjet reduktohen me afërsisht 10-30% në katër zonat e mbrojtura, gjë që do të ketë ndikime konkrete në uljen e ndotjes së ujërave sipërfaqësore.

Aktivitetet kryesore:

- Zhvillim i një studimi fizibiliteti për të identifikuar çështjet më problematike që lidhen me grumbullimin e mbetjeve dhe ndotjen e ujit, praktikën lokale të menaxhimit të mbetjeve, si dhe kuadrin ligjor dhe kompetencat në lidhje me menaxhimin e ujit dhe mbetjeve të autoriteteve vendore si bashkitë dhe menaxhimin e parkut (*kosto mesatare*);
- Krijimi i një komiteti drejtues rajonal për të ofruar mbështetje dhe udhëzime për mbikëqyrje të ndërhyrjeve, shkëmbim përvojash dhe aktivitete të përbashkëta (si në studimin e fizibilitetit) mbi ekonominë e ujit dhe mbetjeve në zonat e mbrojtura (*kosto mesatare*);
- Organizim konference rajonale me autoritetet lokale përkatëse në zonat e mbrojtura, autoritetet qendrore dhe përfaqësues nga institucionet vendimmarrëse, për të diskutuar ndryshimet dhe avancimet në legjislacionin përkatës rreth sfidave aktuale të menaxhimit të ujit dhe mbetjeve në zonat e mbrojtura dhe kriimit kornizës bashkëpunimi (*kosto mesatare*);
- Sigurimi i seancave të përbashkëta trajnimi mbi praktikën dhe/ose procedurat e menaxhimit të mbetjeve dhe ujërave në zonat e mbrojtura për të forcuar kapacitetet e autoriteteve lokale dhe të parkut (*kosto mesatare*);
- Zhvillimi i "trajnit të trajnerëve" për mënyrën e ripërdorimit, riciklimit dhe kompostimit të mbetjeve shtëpiake dhe bizneseve (bujtinat)²², veçanërisht për gratë (*kosto mesatare*);
- Zhvillimi i fushatave të synuara për rritjen e ndërgjegjësimit bazuar në çështjet tematike (të identifikuar në studimin e fizibilitetit) për palët kryesore të interesuara, p.sh. publiku i gjerë, institucionet arsimore, turizmi, bizneset dhe mediat lokale (*kosto mesatare*).

Grupi i synuar:

Komuniteti në përgjithësi, komunat, autoritetet lokale, menaxhimi i parkut, institucionet arsimore, mediat lokale, bizneset lokale dhe sektori i turizmit (p.sh. operatorët turistikë dhe pronarët e hoteleve).

Bashkëpunimi:

Krijimi i përbashkët i praktikave rajonale për reduktim të mbetjeve do të forcojë bashkëpunimin po midis autoriteteve lokale dhe menaxhimit të parkut në të zonat e mbrojtura. Madje, mund t'u mundësojë autoriteteve lokale dhe menaxhimentit të parkut të trajtojnë kolektivisht rreziqet mjedisore lidhur me menaxhimin e mbetjeve.

Gjinia:

Projekti synon përfaqësim të barabartë të grave dhe burrave midis zbatuesve dhe përfituesve. Projekti do të ofrojë fushata të synuara ndërgjegjësuere për gratë dhe do të përqipet për përfaqësim të barabartë në komitetin drejtues. Gjithashtu, përmes "trajnit të trajnerëve" për menaxhimin e mbetjeve shtëpiake, projekti do të sigurojë që gratë, të cilat shpesh janë kujdestaret kryesore shtëpiake (dhe, në disa raste, pronare të shtëpive) në rajon, mund të kontribuojnë drejtpërdrejt në menaxhimin më të mirë të mbetjeve dhe trajnojnë të tjerët brenda komunitetit të tyre.

²² Bujtina i referohet shtëpive apo objekteve tradicionale familjare që janë ripërdorur për akomodim turistik dhe ngrënie.